פרשת חיי שרה תשפ"ז - לנשים

לראות את יד ה'

חיים אלו חיי הנצח

פרשת חיי שרה, עוסקת במוות, כך הוא פרשת "ויחי" עוסקת במות יעקב. התורה מגלה לנו בזה, המוות הוא תחילת החיים האמיתיים של האדם, חיי הנצח. מבאר המלבי"ם (תורה אור בראשית כג, כ):

ובמדרש אמר ר' אלעזר כמה דיות מושפכות כמה קולמוסין משתברין, כדי לכתוב עשרה פעמים בני חת, ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאלו קיים עשרת הדברות, כי מה שהאריכה התורה בקניה זו ובפרטיה, הוא כי אברהם השתדל בזה לנטוע בלב העמים פנה גדולה מפנות הדת, שהיא האמנה בהשארת הנפש אחר המות ובגמול העתיד שיהיה בין לנפש בין לגוף, כי גם הגופים ישני אדמת עפר יקיצו ביום הדין הגדול, אלה לחיי עולם ואלה לדראון עולם, ועתידים צדיקים שיעמדו בלבושיהם היינו בגופים הגשמיים שהיו לבושים בהם בחיים הראשונים... לכן הוסיף לבקש דוקא מערת המכפלה שהיה בית ועליה והוא ציון ומשל להוית האדם בעולם הזה במערה השפלה שיש על גביה עליה הוא העולם העליון, וגם אחרי המות ינוח הגוף על משכבותיו, והרוח תחופף עליו מלמעלה בגן עדן התחתון... וכל זה ברר אברהם בעת המקח הזה ולמד ודרש והקים פנות האמנה, וברר המקח הזה דומה כעשרת הדברות שבררו האמנה והשכר והעונש.

עיקר חיי האדם הם חיי הנצח. בעולם הזה בו חי האדם בזמן מועט, כחלום יעוף, יש לו ניסיונות והתמודדויות שעליו לעבור, תקן את מדותיו ולעמוד בניסיון. כל אדם במבט לאחור מרגיש שהזמן עובר ביעף. חיי האדם האמיתיים הם רק חיי הנצח. החיים בעולם הזה מובילים לכיוון חיובי, לכך המקיים מצוות כראוי הוא בן עולם הבא, כבר בעולם הזה הוא חי חיי העולם הבא, "וחיי עולם נטע בתוכנו".

עם הדומה לחמור

שרה מתה אחרי עקידת יצחק. אברהם אבינו הסכים להקריב את יצחק בנו לקרבן אף שעליו אמר לו הקב"ה (בראשית כא, יב) "כי ביצחק יקרא לך זרע". הקב"ה לא אומר לו היכן הוא מקום ההקרבה, המקום בו הקריבו אברהם נח ושם. הקב"ה אמר לו "אל המקום אשר אומר אליך", אברהם הולך עם מחשבות נוראות שעליו לעקוד את בנו, וצריך להיות כל אותם הימים בשמחה כדי שיוכל לקבל נבואה, לדעת היכן הוא מקום ההקרבה. מכאן כוחו של עם ישראל שמוסר נפשו על קידוש השם, ואף את מהלך חייו מסכים הוא לחיות על קדושת שמו.

במחשבות נוגות וקשות אלו הלך אברהם עם יצחק להקריבו, אך למרות הניסיון הגדול ומחשבותיו הקשות, הלך אברהם בשמחה לקיים את רצון השם. אברהם השכים בבוקר לחבוש את חמורו ומן הסתם לשון השכמה אינו שקם אברהם מוקדם, דוכי היודע שמחר ישחט את בנו יכול לישון בלילה שלפני? ומסתמא לשון השכמה הוא מלשון שנזדרז בבוקר. לקח עצים לעולה מביתו, כי חשב שמא לא יהיה עצים ראויים להקרבה ללא תולעים בארץ המוריה, ולכן לקח עמו כל הדרך אף עצים, וליווהו בדרכו ישמעאל ואליעזר. וכשהגיעו לארץ המוריה ראה אברהם אבינו את המקום מרחוק, אך ישמעאל ואליעזר לא ראו, אמר להם אברהם אבינו עד שאמר להם (בראשית כב, ה) "שבו לכם פה עם החמור", מבאר הבית הלוי:

ודרשו במסכת קידושין (דף סח.) עם הדומה לחמור דבן ישראל הבא מן השפחה אינו מיוחס אחריו ואינו בנו. ולכאורה למה רמז דין זה כאן? רק הענין דהקב"ה אמר לו מכבר "כי ביצחק יקרא לך זרע" ואם כן אמר לו דישמעאל אינו מיוחס אחריו ולא נחשב לו כבן, ואברהם אבינו קיים את זאת ולא חשבו בלבו לבן כלל. והן עתה כשהלך לשחוט את יצחק נתיירא אברהם אולי עתה שלא יהיה לו בן אחר יתחדש בלבו איזו אהבה וקורבה לישמעאל אחרי שאין לו בן אחר. ואז יפסיד בשני דברים: אחד דנסיון של העקידה יקטן הרבה דאינו דומה מי שאין לו רק בן אחד ושוחטו למי שיש לו שני בנים ושוחט לאחד ונשאר לו השני, והקב"ה אמר לו "קח נא את בנך את יחידך" - אמר לו בשעת הנסיון דיצחק הוא לו בן יחיד. שנית דהרי נצטווה שלא יחשוב את ישמעאל לבן. ומשום הכי בעת שהלך לשחוט את יצחק התחיל להחזיק ולהשריש הדבר בלבו אשר ישמעאל אינו בנו, ואמר לחזק הדבר בלבו עם הדומה לחמור שאינו בנו ואינו מיוחס אחריו.

אמירתו עם הדומה לחמור, נראית כאינה קשורה לכאן, דמה נפקא מינא עתה שלישמעאל אין יחס כישראל? מבאר הבית הלוי, זה להגדיל הניסיון. דלא יאמר אברהם יש לי בן נוסף - ישמעאל דהוא ימשיך דרכי, לכך אמר ישמעאל אין לו יחוס, כחמור שכולו חומר ואין לו כלל מהות רוחנית, ולכך אין ראוי ישמעאל להיות ממשיכו של אברהם אבינו, ואף זה בא לו כתוספת לניסיון, להדגיש לו שישמעאל לא יוכל להיות ממשיך

ניתן לקבל את השיעור מידי שבוע בכתובת
3246347@gmail.com
לתרומות לחץ כאן

דרכו, ואינו הזרע שהקב"ה הבטיחו, עם זאת ציווהו הקב"ה להעלות בנו לעולה, אף שלא יהיה לו המשך. ועם זאת הולך אברהם בשמחה לעקוד את יצחק בנו.

לקיים העקידה בשמחה

אברהם אבינו מחויב ללכת בשמחה לעקידה. מכיון שהקב"ה לא אומר לו היכן הוא מקום ההקרבה, "אל המקום אשר אומר אליך", אברהם הולך שלושה ימים עם מחשבות נוראות שעליו לעקוד את בנו, כשעליו להיות כל אותם הימים בשמחה כדי שיוכל לקבל נבואה, לדעת היכן הוא מקום ההקרבה. אברהם אבינו הטביע בזרעו את הכוח למסור נפש על קידוש השם, ואף את מהלך חייו מסכים הוא לחיות על קדושת שמו. אבותינו השרישו בנו כוחות רבים, לשמוע דברי חכמים, ביישנים, רחמנים, גומלי חסדים. כדי להיות כאבותינו לא די לומר הסבא שלי היה צדיק, צריך לפעול במדות אלו כדי לזכות להיות כמותם.

ואחר כל הקשיים (בראשית כב, ו) "וילכו שניהם יחדיו", וברש"י: "אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר". מהו שמחתו של אברהם? אברהם ויצחק יודעים שהם הולכים לתקן את מקום המקדש, ששם הקריב אדם הראשון קרבנות להכשירו למקום המקדש, ונתקלקל בחטאי דור המבול, ואף נח הקריב שם בצאתו מן התיבה, ונתקלקל בחטאי דור הפלגה, וכעת בעקידת יצחק הולך הוא להכשיר את המקום בשלישית. אברהם שמח בהקרבת בנו, ויצחק שמח בהקרבת קרבן שיכשיר את מקום המקדש.

אדם מוסר נפש עבור בנו

אמנם יש להסתפק למי הניסיון הגדול יותר, דאברהם אבינו עוקד בידיו את בנו יחידו ומביא על כך רבינו בחיי (בראשית כב, א) בתו"ד "אבל בענין זה של העקדה הראה אברהם תוקף אהבתו בשם יתברך שהייתה חזקה ועזה... ואין לדמותה למי שמוסר עצמו למיתה בשביל אוהבו או בשביל אדונו, כי ראוי היה אברהם אילו היו לו מאה גופין למסור את כולם למיתה על יצחק". אדם מסכים למות מאה פעמים ובלבד שבנו יוותר בחיים, וכאן אברהם אבינו שוחט את בנו יחידו הרי דנסיונו גדול. וכן יש להוסיף דהרהר אברהם דאחר שאעקוד את יצחק ואקריבנו בכל יום ויום יעמוד ניסיון זה מול עיני, כך שיצחק הוקרב על קידוש השם, אך אברהם מאותו היום והלאה יחיה על קידוש השם, כך שניסיונו גדול יותר.

מכריע רבינו בחיי בהמשך דבריו (בראשית כב, ז):

> ורבים ישאלו: איזה מהם גדול כוחו ומי משניהם הגדיל לעשות, אם אברהם הבא לשחוט את בנו הוא בעצמו בידיו, או יצחק המפקיר עצמו להישחט יש שאמרו גדול כוחו של אברהם יותר מיצחק, לפי שהמפקיר עצמו ליהרג נקל הוא מאד מן האב שבא לשחוט את בנו בידיו, אם לא תאמר כן למה צווה הקב"ה לאברהם לשחוט את בנו בידיו, יצוהו להרוג את עצמו, או שתבא המצוה ליצחק, אלא בודאי זה ראיה כי גדול כוחו של אברהם יותר מיצחק. ויש שאמר גדול כוחו של יצחק, לפי שאברהם נצטוה בזה מפי השם, וזה מצטוה מפי אביו, ולכך גדול כוח אמונתו של יצחק.
>
> ונראה כדעת האומר גדול כוחו של אברהם, שהרי יצחק אף על פי שלא נצטווה מפי השם יתברך יודע היה באביו שהוא נביא ונתחייב לשמוע ממנו כמפי השם יתברך, שהרי דבר הנביא דבר השם הוא, וכתיב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אנכי אדרוש מעמו". ומטעם זה בזאת המצוה צווה הקב"ה לאברהם ולא ליצחק, לבאר כי גדול כוחו של אברהם.

רק כאשר אדם יודע שהקב"ה ברא את העולם, ומנהל אותו בכל עת ובכל שעה, הוא יכול לעשות רצון ה' בשמחה, גם כשהוא מצטווה לעשות דבר קשה ביותר, נגד מצפונו, ונגד כל מה שהוא חינך כל חייו. מכיון שהוא יודע שזהו הרצון האלוקי, הרצון שמנהל את העולם. ולבסוף עקידת יצחק שממנה חשש אברהם שיכרת זרעו, בכוח מעשהו זכה "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", היא הזכות לעם ישראל שמצילה את עם ישראל בכל הדורות. כך חיה שרה, "שני חיי שרה", וברש"י, "כולם שווים לטובה", כל חייה היא חיה בידיעה שהיא עושה רצון ה' בבריאה.

אף אחרי העקידה אברהם עודנו עומד ברצונו להקריב את יצחק בנו. וכך מצינו בהמשך הפרשה (בראשית כב, כ): "ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך", וברש"י: "בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כבר, היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו "אחר הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה". מה הם ההרהורים האלו, על אברהם לשמוח שבנו נותר בחיים? למדים אנו שאף אחר שחלף מעשה העקידה, הרהר אברהם אם היו ליצחק ילדים הייתי זוכה ומקריבו על המזבח, ומשכך עדיין רצונו של אברהם לזכות להקריב את יצחק, וכיון שמנעו הקב"ה הלך והקריב איל. לאחר מיכן, ענה לו הקב"ה עדיין לא נולדה רבקה בת זוגו של יצחק, כך שצדקתך בטענתך, שמחמת שאין לו ילדים אי אפשר להקריבו עולה כליל, אך מכל מקום לא היית צריך לשוחטו, דאני לא התכוונתי שתקריבו לעולה, אלא שתעלהו לעולה על המזבח בלא הקרבה, ועל רצונך להקריבו לעולה, תעלה קרבן ויעלה לך כהקרבת בנך.

ומעתה יש להבין, אברהם שולח את אליעזר ומשביע אותו שיקח אשה מבית אביו, אליעזר הולך, קופצת לו הדרך מגיע בשלוש שעות בלבד מבאר שבע לחרן (פרקי דרבי אליעזר, טז), בודק את רבקה בת השלוש האם תשקה עדר גמלים ורועיהם. שיאמר אברהם לאליעזר, נודע לי בנבואה שזו בת זוגו של יצחק, רק חסרה לי התמונה... לך והביאה לכאן? בפשטות יש לבאר, אברהם כעת עושה את השידוך הראשון בעם ישראל, הוא רוצה ללמדנו, גם בלא ידיעת שום נבואה, רצון ה' יעשה. ולכך שלח את אליעזר למקום שאינו מכיר.

מלאך מלווה בתהליך השידוך

ומעתה, בשידוכים אין צורך בנבואה. השידוך משמים ואין צורך בידיעה זו או אחרת, ואף אין צורך להסתמך על הנבואה לקבוע מי היא הכלה. אמר אברהם אבינו, הקב"ה יורה ויכוין את דרכו של עבדו אליעזר לדעת את מי להביא ליצחק. מבאר רבינו בחיי (בראשית כד, טו):

> אז התבונן העבד ממה שדבר לו אברהם כי מלאך ה' יתברך עמו, וכן סיפר הוא לבני הבית שאמר לו אברהם (בראשית כד, ז) "הוא ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך", מפני זה תמצא כי מן העת הזאת שהובטח לו כי המלאך עמו הוא נקרא בפרשה "איש", כי עד עתה קראו בשם "עבד" (בראשית כד, ט-יז) "וישם העבד", "ויקח העבד", "וירץ העבד". מכאן ואילך נקרא "איש" על שם המלאך שהיה עמו שנקרא "איש", וכענין שכתוב (דניאל ט, כא) "והאיש גבריאל". "ויאמר האיש נסעו מזה" (בראשית לז, יז), על דעת רז"ל, ועל כן יקראנו על שם המלאך ההולך עמו.

בזמן הקמת השידוך הולך עמם מלאך לסייעם. יש השגחה פרטית בכל המהלך ואין צורך בנבואה בכדי לדעת מי השידוך. מי זה שיזכה ביצחק. צריך רק להתפלל לא לקלקל. עד כמה שנבין שהכול מלמעלה, כך הדבר יהא בקלות יתר.

ארבעה הן שאלו שלא כהוגן

יש להוסיף בזה רובד נוסף, בילקוט שמעוני (קז) מובא:

> ארבעה הן ששאלו שלא כהוגן לשלושה נתן להם כהוגן ולאחד נתן שלא כהוגן. ואלו הן: אליעזר עבד אברהם וכלב ושאול ויפתח. אליעזר: "והיה הנערה אשר אמר אליה" (בראשית כד, יג-יד). אילו יצתה אמה אחת והשקתו היה משיאה לבן אדוניו זמן לו הקב"ה כהוגן "והנה רבקה יצאת" (בראשית כד, טו); כלב אמר "אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה" (שופטים א, יב). אלו לכדה עבד אחד היה נותן לו את בתו, זמן לו הקב"ה כהוגן "וילכדה עתניאל בן קנז" (שופטים א, יג).
>
> שאול אמר "והיה האיש אשר יכנו" (שמואל-א יז, כה), אילו יצא כושי אחד או גוי אחד או עבד אחד והכהו היה נותן לו בתו, זמן לו הקב"ה כהוגן "ודוד בן איש אפרתי" (שמואל-א יז, יב); יפתח אמר: "והיה האיש אשר יצא מדלתי ביתי" (שופטים יא, לא). אילו יצא חמור אחד או כלב אחד היה מעלה עולה, זמן לו הקב"ה שלא כהוגן "ויבא יפתח המצפתה והנה בתו יוצאת לקראתו" (שופטים יא, לד).

מקשה רבי ברוך מרדכי אזרחי בספרו "ברכת מרדכי" מה בא המדרש ללמדנו, וכי בא לומר לנו נתון ששלושה נענו והאחד לא נענה? וביותר יקשה מדוע נענו אלו ששאלו שלא כהוגן, אם לא נהגו כהוגן בשאלתם, ואם נענו השלושה, הרי שזו דרך הבקשה, ומה נשתנה יפתח מהם שלא נענה כהוגן?

שידוכים רק בכוח התפילה

ומעתה יתבאר היטיב ביאורו של הברכת מרדכי: דרך הבקשה הראויה להם הייתה שלא כהוגן, ואך ורק מחמת דרך זו זכו שהשיבו להם כהוגן. "מבעה זה אדם" (בבא קמא דף ג:). שידוכים פועלים רק בתפילה ובקשה, הם השגחה פרטית גלויה, כשהכריזו כלב ושאול שהמנצח יקבל את בתם לאשה, אין זה תמריץ או פרס לגבורתם, אלא אות היא שגמרו בדעתם שאין ביד אדם כוח להכניע במלחמה לולי שהקב"ה עוזרו, ועל כן התפללו לקב"ה באומרם: יודעים אנו שאין לנו תקוה בלעדי רחמיך וחסדיך, ומכריזים אנו לעיני כל העם את אמונתנו באומרנו שהמנצח יזכה בבתי, כי גוי עבד או כושי לא יוכל לנצח במלחמה, ורק אדם הראוי להנהיג את עם ישראל ובכך ראוי הוא להיות חתן המלך, הוא שיכול להכניע את גלית או לכבוש את קרית ספר, וכיון שכוונתם בהבטחתם לתת את הבת למנצח, היא בדרך תפילה ואמונה, זכו ונענו כהוגן.

יש להוסיף, לדברינו ששידוכים הם השגחה פרטית גלויה, מבואר כמן חומר. שלושת הבקשות הראשונות עוסקים בענייני שידוכים, אליעזר עבד אברהם ביקש שלא כהוגן לדעת מי היא המיועדת ליצחק, כלב ברצותו למצוא מי שיכניע את קרית ספר, עשה זאת על ידי שהציע לו את בתו, וכך שאול ברצותו למצוא את שיכניע את גלית, הבטיח למכהו את בתו. שידוכים, זהו השגחה פרטית. אין צורך לשאול כהוגן. גם בלי לפרט ולהסביר, השידוך הנכון יגיע. יפתח שנדר נדר היה עליו לפרט, ומכיון שלא פירט ונדר שלא כהוגן ענו לו שלא כהוגן.

לכך ידע אליעזר עבד אברהם שלא יועילו ניסיונותיו ומבחניו לכלה המיועדת כדי לדעת מי היא הראויה להיכנס לביתו של אברהם. ואף כך נהג למעשה שאף שראה שעלו המים לקראתה לא נחה דעתו, ועד שלא השקתה לכל גמליו, לא השכיל להבין שזוהי המיועדת לשידוך ליצחק, הרי שידע אליעזר שארבעים יום קודם לידת הולד מכריזים בת פלוני לפלוני, וניסיון כזה או אחר לא יועיל לדעת האם זה השידוך המתאים, ורק תפילה תשפיע, אך השתדלות צריך דלא בשמים היא, ולכן עשה אליעזר לרבקה ניסיונות לדעת האם ראויה היא ליצחק. אך יפתח, שאלתו היא נתינת קרבן עולה כהודיה לקב"ה, ואין בשאלתו ביטחון בקב"ה על הניצחון, ורק מונח בהבטחתו שאם ינצח יקריב קרבן הודיה, ובקרבן נצרך את השתדלותו המרבית כדי שיקרב כהלכה, וכיון ששאל שלא כהוגן בכך יכל להתחייב בקרבן שאינו ראוי, לכך נענה שלא כהוגן ויצאה בתו והוקדשה לקרבן, ואף שנהג שלא כהוגן יכל לתקן זאת, בהליכתו לפני אלעזר כהן גדול שיתיר לו נדרו, אך עמדה לו גאוותו ולא התיר נדרו, קם וניצב ענשו על ששאל שלא כהוגן.

"הקרה נא לפני היום"

לכך אומר הפסוק (בראשית כד, יא-יב): "ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאבת. ויאמר ה' אלוקי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם". בלשון הפסוק כתוב שהגיע אליעזר לחרן לעת ערב, ולמרות זאת מבקש "הקרה נא לפני היום". וכי כך הדרך שמבקש מהקב"ה שייעשה הכל מיד ובחפזה?

מבאר הרב שמשון פינקוס (תפארת התורה בראשית כד, יב):

נראה לבאר את הלשון מקרה. דהנה אצל רות כתיב (רות ב, ג) "ויקר מקרה חלקת השדה לבועז", ולכאורה תמוה שנקט הכתוב לשון מקרה, כשבמעשה זה תלוי כל עתידו של מלך המשיח. ובבבא בתרא (דף צא:) אמרו שרות נקראת אמא של מלכות, היינו לכאורה, כמו שעם ישראל יכל לצאת רק מארבע אמהות, כן מלכות בית דוד ומשיח צדקנו יוצא רק מרות, ואם כן כאשר סיבב השם יתברך שתזדמן לשדה של בועז, איך מכנים זה בלשון מקרה.

אבל באמת מהי מציאות מקרה. כגון אם נפל עלה מעץ ונח במקום מסוים, קוראים לזה מקרה. ומה זו השגחה ומה זה מקרה, השגחה פירושה שיצאה הכרזה בשמים שעלה פלוני ייפול במקום פלוני, וההכרזה הולכת מעולם לעולם, והולכת ממלאך למלאך, שהמלאכים המה מדרגות מדרגות, עד שמגיעה למלאך הקרוב לעולמנו והוא מכוון העלה למקום פלוני. אבל כשאין זה בהשגחה, אלא במקרה, שלא יצא על זה הכרזה, ואין אף מלאך או שרף או חולם חלומות שיודע שדבר זה צריך שיקרה, אלא מציאות הטבע מסובבת שיקרה כך. ומהי מציאות הטבע, השם יתברך מהווה כל ההוויות, היינו, שמקרה הוא עובדה המופעלת על ידי השם יתברך, לא על ידי מלאך, ולא על ידי שר, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו; וזו ההגדרה הנכונה של מקרה, דבר הקורה בטבע. היינו ההנהגה של השם יתברך כשהוא בבחינה של בכבודו ובעצמו. (אמנם השגחה זו אינה בכל נפילת דבר שהוא. דהנה כתב החינוך (מצוה קסט): "שיש כתות בני אדם יחשבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל המינין בפרט, בין אנשים או כל שאר בעלי חיים, ויש מהן כתות יחשבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל עניני העולם, בין בעלי חיים או כל שאר דברים, כלומר שלא יתנועע דבר אחד קטן בעולם הזה רק בחפצו ברוך הוא ובגזרתו, עד שיחשבו כי בנפול עלה אחד מן האילן הוא גזר עליו שיפול, ואי אפשר שיתאחר או יקדם זמן נפילתה אפילו רגע, וזה דעת רחוק הרבה מן השכל. ויש כתות רעות יחשבו שלא ישים השגחתו ברוך הוא כלל בכל עניני העולם השפל, בין באנשים או בשאר בעלי החיים, והוא דעת הכופרים, רע ומר.

ואנחנו בעלי הדת האמתית, לפי מה ששמעתי, נשים השגחתו ברוך הוא על כל מיני בעלי החיים בכלל, כלומר שכל מין מן המינין הנבראין בעולם יתקיים לעולם לא יכלה ויאבד כולו, כי בהשגחתו ימצא קיום לכל דבר, ובמין האדם נאמין כי השגחתו ברוך הוא על כל אחד ואחד בפרט, והוא המבין אל כל מעשיהם. וכן קבלנו מגדולינו, וגם נמצא על זה הרבה כתובים יורו כי הענין כן". השגחתו יתברך היא רק במה שנוגע לאדם, וכגון עלה שמטרת נפילתו היא כדי שהאדם יחליק ממנו, בזה נצרך השגחה מיוחדת. מקרה נחשב, בנפילת עלה כתוצאה מטבעו של עולם, ואכן, על נפילת עלה שכזו אין הכרזה מיוחדת שייווצר מעשה).

מקרה הוא ממנו יתברך בעצמו

וזה מה שהיה אצל רות. שהזדמנותה של רות לשדה בועז היה מעשה השם יתברך בכבודו ובעצמו; ולמה באמת היה צריך דווקא הנהגה זו של מקרה, ולא נס רגיל. משום הפחד מפני השטן, שאם תצא ההכרזה, הנה רות מגיע לשדה בועז, הרי מזה יצא דוד המלך ומלך המשיח, מיד יבוא השטן ויקטרג בכל כוחו ויעשה כל מה שיוכל כדי לעכב, אבל כאשר זה היה במקרה, בהנהגה נעלמת ונסתרת, ממעשה השם מעיקרא בבריאת העולם במעשה בראשית, זו מציאות שאי אפשר לקטרג עליה ולעכב. שזה בכבודו ובעצמו של השם יתברך. וזה מה שביקש אליעזר, "הקרה לפני היום" (בראשית כד, יב), שיעשה השם, שבמקרה תהא רבקה כאן, לא שישלח מלאך מבחוץ, אלא שבמהלך מעשה בראשית יסובב הענין שבמקרה תהיה כאן, היינו שיבוא ממעשה השם יתברך בכבודו ובעצמו.

ב. וידועים דברי הגרי"ז ז"ל (מרן רי"ז הלוי בראשית כב, יז), מה שמוזכר בפרשה מהירות וזריזות גדולים, "וירץ העבד לקראתה", וכתיב כמה פעמים ותמהר, שהרי אליעזר אמר "הקרה לפני - היום", היינו שהסימן יהיה עוד באותו יום, והוא הרי הגיע שם לעת ערב, נמצא שתוך זמן קצר מאוד צריך היה לקרות כל הענין, עד כאן דברי הגרי"ז ז"ל. ולכאורה למה באמת היה צריך כל כך במהירות.

ויש לומר שהוא מטעם הנתבאר לעיל, שאם יתארך זמן יכול להזדמן קטרוג לעכב, והוא גם הסיבה שביקש מקרה, שאם היה מבקש בקשה רגילה, היה יוצא מלאך ומביא אותה, וזה לוקח זמן, שהרי חז"ל אמרו (ברכות דף ד.) "מיכאל באחת וגבריאל בשתים", היינו שיש שיעור זמן לכל מלאך מהשמים אל הארץ, ואחרי שהמלאך מגיע לכאן צריך שיביא את רבקה, ואם היה מחכה למעשה המלאך היה יכול לכנס מקטרג לעכב, על כן ביקש שיהא במקרה, היינו ש"במקרה" כבר תהיה שם, וזה דכתיב "ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת", היינו שעוד לפני גמר תפילתו כבר היתה רבקה יוצאת, שבמקרה יצאה וכבר היתה שם עומדת לפניו, שמעשה ה' יתברך בכבודו ובעצמו אין לו שהיה של זמן.

על כך אנו אומרים בתפילה "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", על הטבע אין צורך בהכרזה כל יום, זה רק נראה כדרך הטבע. מקרה הוא השגחה מיוחדת. ונמצא שגדול מקרה מהשגחה. השגחה נעשית על ידי המלאכים. המקרה נעשה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו. ואף השידוך אינו נעשה על ידי השגחה, השידוך נעשה במעשה ה' בכבודו ובעצמו. לכך כשיש תקופה בשידוכים בלא הצעות, אין מה להתקשר לשדכניות ולבקש שיציעו הצעות. אין זה רצון ה', בשידוכים הכל מעל הטבע, צריך להתפלל ושוב להתפלל, הקב"ה מצפה לתפילתנו. זהו הדרך היחידה לזכות לשידוך הגון.

אליעזר עבד ה'

לכך אליעזר עבד אברהם מכונה לעיתים העבד, ולעיתים האיש. מבאר רבינו בחיי (בראשית כד, טו):

(טו) ויהי הוא טרם כלה לדבר. יש להתבונן בתוספת מלת "הוא", כי היה הכתוב ראוי לומר: ויהי ככלותו לדבר, אבל מלת "הוא" שמו של הקב"ה... נרמז בלשון "הוא" כי היה עמו סיוע אלוקים בשליחות ההוא על ידי המלאך שהתפלל עליו אברהם: "הוא ישלח מלאכו לפניך", ורמז לך הכתוב כי המלאך קדם לפניו, ועד שלא הספיק לגמור את הדבר כבר היה שם המלאך על עין המים להזמין לו את רבקה, הוא שאמר: והנה רבקה יוצאת, כי מלת "והנה" לשון זמן הוא, ומיד: "וירץ העבד לקראתה", ממה שראה שעלו המים לקראתה, כמו שדרשו רז"ל (בראשית רבה ס, ו), ואז התבונן העבד ממה שדבר לו אברהם כי מלאך ה' יתברך עמו, וכן ספר הוא לבני הבית שאמר לו אברהם: "הוא ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך", מפני זה תמצא כי מן העת הזאת שהוברר לו כי המלאך עמו הוא נקרא בפרשה "איש", כי עד עתה קראו בשם "עבד": "וישם העבד", "ויקח העבד", "וירץ העבד". מכאן ואילך נקרא "איש" על שם המלאך שהיה עמו שנקרא "איש", וכענין שכתוב (דניאל ט, כא), "והאיש גבריאל". "ויאמר האיש נסעו מזה" (בראשית לז, יז), על דעת רבותינו ז"ל, ועל כן יקראנו על שם המלאך ההולך עמו, והתחיל לומר "והאיש משתאה", כלומר מתעכב ושוהא בשבילה, כי היה מתכוון ומתבונן בענין המלאך שהובטח עליו מתוך שהיה רואה הצלחת המעשים, ומזה יזכירנו הכתוב בשם "האיש": "ויקח האיש", "ויקוד האיש", "כה דבר אלי האיש", "ויבא האיש הביתה", וכאשר הרשו אותו לבן ובתואל לקחת את רבקה ואמרו: "הנה רבקה לפניך קח ולך", שהוא גמר השליחות וחתימת הצלחת הדרך חזר העבד לקדמותו, והזכירו הכתוב בלשון "עבד" כמבראשונה. הוא שאמר: "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב", "ויקח העבד את רבקה וילך", "ותאמר אל העבד", "ויאמר העבד", "ויספר העבד ליצחק".

בזמן בו הכיר אליעזר כי מלאך ה' עמו, נקרא שמו האיש. לכך "אליעזר נכנס לגן עדן חי" (ילקוט שמעוני חיי שרה, קט), הוא יצא מכלל ארור לכלל ברוך, כיון שהבין שהכל מושגח מלמעלה. ואף הגר זכתה לצאת מכלל ארור לכלל ברוך, ולכך אברהם נשאה. אולם אומר הפסוק (בראשית כא, יד): "ותלך ותתע", וברש"י: "חזרה לגלולי בית אביה", מנין לרש"י שהגר עבדה עבודה זרה? מבאר רבי שלום שבדרון, יהודי אינו טועה. הוא מבין שהקב"ה רצה ממנו משהו, כשהטעה אותו בדרכו. הגר שמבינה שהיא טועה "ותתע", היא לא מבינה שהכל מושגח ומכוון והקב"ה מכוון אותה למקום מסוים, הרי שחזרה לגלולי בית אביה, ובזה שבה לכלל ארור.

יצחק בודק את צדקות רבקה

אף כך למדים אנו מבואה של רבקה מחרן, (בראשית כד, סו-סז) "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה", וברש"י: "גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ (בראשית רבה ס, טו) ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו". ואפשר להוסיף שסיפר לו שזכה לקיים את מצוות ביקור חולים והלווית המת מכיון שניסה בתואל אביה להרעילו ומת... אך יצחק לא מקבל את הדברים כפשוטם, "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו", וברש"י: "ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו" (בראשית רבה ס, טז). ורק אז, "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו".

רק כאשר ראה יצחק את המשכן בבית רבקה בהתגלמותו כבבית שרה אמו. נר דלוק - דוגמת נר המערבי שבמשכן. ענן קשור - דוגמת ענני הכבוד. ברכה בעיסה - מעין לחם הפנים. ואף ראה מלאכים בביתה, הבין שבכוח מעשה החסד אפשר להקים עמה משכן, יכל יצחק לישא את רבקה. והרי ראייתנר דלוק משבת לשבת, לוקח שבוע, מדוע המתין יצחק לבדוק בעצמו את מעלותיה של רבקה, הלא יצחק ידוע בנבואה שהיא הראויה לו, וביותר שהיו בהצלחת השידוך ניסים ונפלאות, מדוע לא סמך על כך יצחק?

לעשות המוטל עלינו

ומעתה מבוארים מעשי יצחק. "מה' אשה לאיש" (מועד קטן דף יח:). מלמד אותנו אברהם אבינו, גם אם אתה יודע בנבואה מי היא המיועדת, עליך לפעול כדרך הטבע, לברר ולבדוק האם היא אכן ראויה. לכך אברהם השביע את אליעזר שיביא את הראויה ביותר, הקב"ה סיבב שזו תהיה רבקה. וכך יצחק לא סמך על הניסים שאירעו עם אליעזר, ואף לא סמך על נבואת אברהם אביו. מפני שידע, הזיווג מן השמים, לא יועילו סימנים וניסים כראיה שזה הזיווג ראוי. מפני שאין סומכים על הנבואה וההשגחה בלבד, צריך לראות את מעלותיה בעצמו. נצרך שתעשה מעשה חסד בגופה כדי לראות את גודל מעלתה.

לכך חיכה אליעזר שתשקה מים לגמליו. כדי שיוכל לנושאה ולשמוח בה כשרה אמו, צריך לראות בפועל את צדקותה ומעלתה כשרה אמנו. כך מדויק בתפילתו של אליעזר "הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם" - לעשות תחבולות לא יועיל כדי לוודא את צדקות המיועדת ומעלתה, הרי הזיווג מן השמים. לפיכך עשה עימי חסד, באומרי סימן שיתכן ואכשל בו ותבוא נערה שאיננה הגונה, אך כיון שזיווג מן השמים, תביא את הנערה הראויה ליצחק, ובכך ידעו שאין הדבר מקרה, אלא יד ה' היא שמכוונת.